

Ekskluzivne fotografije arheološk

PODVO GRADO

**NAJVEĆI ANTIČKI
KOMPLEKSI POD
MOREM NALAZE SE
KRAJ MEDULINA**

Na dnu mora u uvali Caska na Pagu već 1500 godina leži antički grad Kissa. Legenda kaže da je grad za vrijeme potresa potonuo u jednom danu, odnoseći na dno kuće, ljude i veliko blago...

og bogatstva hrvatskog podmorja

DNI VI

Piše:

IVA MILOTIĆ

Fotografije ustupio:

**HRVATSKI
RESTAURATORSKI
ZAVOD**

Ležeći na dnu mora, prekriveni pijeskom i po nekoliko tisuća godina, podvodni 'gradovi' godinama razbuktavaju maštu lokalnog stanovništva i privlače pozornost brojnih putnika. Za istočnu obalu Jadrana koja je nastanjena tisućljećima logično je očekivati mnoga potonula naselja. A potopljena su iz dva razloga. Prvi je podizanje razine mora za oko dva do tri metra, a drugi su potresi. Vrlo često bi nakon utjecaja takvih sila jedan dio naselja ostao na kopnu, a drugi pod morem.

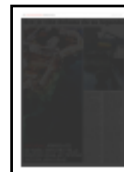
Baš zato danas mnoge vidimo s obale. Za razliku od prethistorijskih naselja, ona antička su zahvaljujući vapnenačkoj građi puno bolje očuvana. Osim ostataka naseobina iz antičkog doba naše podmorje krije i dijelove brodskih konstrukcija, opremu, keramičko i stakleno posuđe i svjetiljke, različit brodski teret, brodsko naoružanje, nakit, novac pa čak i poneko

umjetničko djelo. Većina ih je devastirana, ali mnogi su odoljeli zubu vremena i nesavjesnim pljačkašima.

Kod nas su najveći antički kompleksi pod vodom pronađeni na poluotoku Vižula kod Medulina. Prva podvodna istraživanja Vižule započeta su 1995. godine i s prekidima traju do danas. Tamo su pronašli ostatke velike i raskošne rimske vile s koje se proteže pogled na Medulin. **Poznato je** da su tu vilu posjećivali sin i supruga rimskog cara Konstantina, Krispo i Helena. Izvlačeći iz tla veliku vilu, stručnjaci slažu mozaik o kasnoantičkom životu imućnih Rimljana. Otkrili su i zanimljivi ostatke koji datiraju iz 1. st. poslije Krista. Među istaknutijim predmetima su rimski češalj, freske, te koštani privjesak u obliku falusa koji je, kako objašnjava ju arheolozi, zasigurno imao magijsko značenje u svrhu zaštite plodnosti. Vižula je isprepletena kanalima uklesanim u živu stijenu, a služili su za odvodnju vode. Istraživači su pronašli i mol kraj kojega su bile brojne amfore.

Nastavlja se

**FALUS U 1. ŠTOLJEĆU IMAO
JE MAGIJSKO ZNAČENJE U
SVRHU ZAŠTITE PLODNOSTI**

Sve je više dokaza da su legende

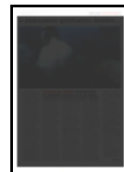
SUĆURAC ARHEOLOZI
 SU NAŠLI OSTATKE VILLA
 RUSTICE KOJA JE TIPIČAN
 'POTOPLJENI GRAD'

Odvod za podvodnu arheologiju Hrvatskog restauratorskog zavoda od 2004. godine istražuje i analizira potopljene naseobine u Jadranskom moru

Uz rivu su pronade- ni ostaci mozaika i fresaka. Prava arheološka senzacija je i uvala Caska kod Novalje na Pagu. Novalja je bila poznata po pristaništima i nalazila se na starom pomorskom pravcu od Grčke prema sjevernoj Italiji do srednje Europe. Upravo su u Novalji brodovi čekali povoljan vjetar i zbog toga se razvilo naselje koje je imalo uslužne djelatnosti. Danas se ispod čitavog toga područja kriju brojni ostaci rimske arhitekture kao što su vodovodi, dobro opremljene bazilike, grobovi, ostaci zidova, krovne opeke te drveni stupovi i grede. Ostaci su to potopljenog rimskog grada Kisse čiji se ostaci istražuju. Stara legenda, koja je dio nepisane pučke ba-

štine Paga, kaže kako je Kissa potonula u jednome danu, odnoseći na dno mora kuće i ljude, a s njima je na dno mora otišlo i golemo blago. Arheološka iskapanja potvrđuju kako je Kissa doista naglo potonula i to uslijed potresa 362. godine koji je ošteti i zadarski Forum. Podvodni arheolozi do sada su našli keramiku, staklo, metalne predmete, kopče za odjeću, nožice i razni alat. U jednoj su posudi pronašli 40 kilograma školjaka i to deset različitih vrsta koje je stanovništvo jelo. Pronađen je i dio vodovoda koji je, kažu arheolozi, toliko dobro očuvan da bi i danas mogao funkcionirati. Našli su 2005. godine odlično očuvano drveno brodsko sidro iz rimskoga doba. Dvije godine poslije otkrili

o podvodnim gradovima istinite...

Amfore su karakterističan proizvod i simbol starog Sredozemlja. U Kaštel Sućurcu su pronašli amfore hispanskog tipa za maslinovo ulje. Bile su smještene na dubini od oko dva metra

su i desetak metara dugačak brod izrađen starom mediteranskom tehnikom šivanja koju su još i nakon rimskog osvajanja koristili starosjedioci Liburni. Istraživanja su već potvrdila prvi dio legende da je Kissa naglo potonula. Zato mnogi vjeruju kako će se podmorskim istraživanjima potvrditi i drugi dio priče, onaj o golemom blagu. Još jedno podvodnim arheolozima zanimljivo nalazište je u Kaštel Sućurcu. Osim iznimno velikog broja amfora, otkrili su i groblje iz rimskog doba, te nekropolu važne ladanjske vile koja je tipičan potonuli grad. Vile su služile kao poljoprivredna imanja, ali i domovi velikih bogataša onoga vremena. Podmorje Sućurca protkano je instalacijama vezanim

GRADNJA BEZ PREMCA VODOVOD KOJI SU PRONAŠLI NA PAGU TAKO JE DOBRO SAGRAĐEN DA BI MOGAO RADITI I DANAS

za lučke uređaje. Na tom području sve vrvi ostacima lukobrana i lučkih nastambi. Sućurac je bio veliko lučko пристаниšte zbog iznimno plodnog polja i zato što se nedaleko od njega nalazila važna antička naseobina Salona. Zbog toga tu nalazimo i puno potonulih brodova. Oni najbolje očuvani su u Zatonu. U antičko doba u Kaštelima su se nalazili veliki proizvodni kompleksi u kojima se preradivala hrana za Salonu i okolicu, odnosno centar za prodaju ribe. Ronilačka ekipa Mornar iz Kaštela je 2003. godine izronila veliki keramički dolij, odnosno grčkim nazi-

vom pitos, težak 1300 kilograma koji je sad izložen u Hrvatskom pomorskom muzeju. Posebno su ih fascinirale amfore.

- Pokazalo se da su zanimljivije nego što se mislilo - potvrdili su ronionci. One su bile pravilno rasporedene u moru s drvenim pilonima oko njih.

Radi se o hispanskim amforama za maslinovo ulje, s promjerom trbuha od 55 centimetara, iste one koje su pronađene u Špinutu za koje se mislilo da su jedinstvene na ovom području. Što se tiče pitosa, oni su zaštićeni kamenim suhozidom i perforirani, pa vjeruju da su služili kao spremišta za živu ribu. Pretpostavljaju

da su u pitanju bile jegulje koje su korištene za spremanje popularnog antičkog ribljeg umaka garuma. Zaintrigirala ih je i otkrivena drvena konstrukcija. Analize su pokazale da se radi o drvu koje datira iz 3. stoljeća. Zahvaljujući mulju i pijesku ono je konzervirano i sačuvano do danas. Slične konstrukcije postoje u Resniku, na Pantani pokraj Trogira. Sve to vodi do zaključka da su na ovom području prerada i uzgoj ribe bili važna gospodarska grana. Također, ronionci su pronašli granu loze izvučenu iz mulja. Vijest je to koja je obradovala kaštelske vinare jer ta loza

datira vjerojatno iz 2. stoljeća, a analizama će se utvrditi o kojoj je vrsti riječ i uzgaja li se i danas.

Grčka i rimska kolonija Issa, današnji Vis, imao je dominantan položaj nasred Jadrana, pa tako i bogatu i burnu povijest. Na Visu fasciniraju ostaci termi, odnosno javnih gradskih kupališta, dok trijem u priobalnom dijelu grada ipak nije preživio bitke i ratove za vlast.

Popularna Viška zbirka čuva brojne vrijedne eksponate od kojih su mnoga pronađena na dnu mora. Tu su terakote, kameni žrtvenici, nakit, nadgrobni spomenici.

- Hrvatska je zemlja izuzetno bogata podvodnom kulturnom baštinom, a tako i ovakvim ostacima.

Nastavlja se

Nalazišta su zaštićena kavezima

potonulih naseobina. Zbog tog velikog bogatstva ali i pozitivne brige stekli smo međunarodni ugled i postali jedno od sjedišta UNESCO-ova centra u Zadru – rekao je saborski zastupnik i podvodni arheolog Jasen Mesić.

Najavio je kako od ovog ljeta nakon dugo vremena ponovno kreće u podvodne projekte. Podsjeća i kako se većina "podvodnih gradova" može obići roneći. Do sada je u Hrvatskoj evidentirano preko 400 nalazišta koja potječu iz svih povijesnih razdoblja. Samo se dio može posjetiti. Radi se o takozvanim "muzejima u kavezu". Naime, od 2004. godine važna arheološka nalazišta zaštićena su kavezima, što je jedinstven način zaštite u svijetu. Pristup je moguć jedino kroz poseban otvor. Takvih

CAVTAT U PODMORSKOM PARKU JE NAJVEĆI BROJ POTOPLJENIH BRODOVA

kavezom zaštićenih nalazišta u Hrvatskoj ima osam. Ronilački klubovi koji su od Ministarstva kulture dobili koncesiju, sada imaju ekskluzivno pravo voditi turiste u te "muzeje". Jedno takvo nalazište je u blizini otočića Supetar pokraj Cavnata.

Tu je brod s tecom amfora iz 3./4. stoljeća poslije Krista. Njegova dužina je oko 30 metara, a nosio je nekoliko tisuća amfora. U cavnatskom području nađeno je još ostataka potopljenih brodova, pa bi se moglo reći da je to područje prvi podmorski arheološki park u Hrvatskoj. Preostali kavezi nalaze se na području otoka Mljeta (Klačina), otoka Žirja (uvala Koro-

mašna), otoka Paga (uvala Vlaška mala), otoka Raba (rt Sorinj) i pokraj Umaga. Rješenje s kavezima, koji podvodno nalazište pretvaraju u muzej, a ujedno i osiguravaju od pljačke, naišlo je na veliko zanimanje i odobravanje u svijetu. Takvo rješenje daje izvrstan potencijal za razvoj ronilačkoga i kulturnoga turizma koji iz dana u dan postaje sve popularniji. **Sve više** ljudi zainteresirano je za otkrivanje tajni koje čuva more. A sve je počelo s Apoksiomenom, 1900 godina starom brončanom statuom atlete, koju je belgijski turist pronašao 1996. u moru jugoistočno od Lošinja, pokraj otočića Vele Orjule, na dubini od 45 metara...

U Kaštel Sućurcu arheolozi su otkrili ostatke groblja iz rimskog doba

Poluotok Prirvo u Visu krije ostatke antičkih termi, odnosno javnih kupališta

VIŽULA NA POLUOTOKU KRAJ MEDULINA NAŠLI SU OSTATKE RASKOŠNE RIMSKÉ VILE U KOJOJ SU ŽIVJELI BOGATAŠI